

УДК 378

Н. П. Левченко

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-КОМУНІКАНТІВ

Стаття присвячена питанням культури спілкування, а саме проблемам оволодіння мовленнєвим етикетом української мови.

Ключові слова: комунікація, етикет, мовний етикет.

Постановка проблеми. Процес підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах пройшов складний шлях становлення і розвитку як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Залежно від часу змінювалися вимоги до педагогічної освіти, однією з яких є оволодіння мовнокомунікативною компетентністю сучасним педагогом. Складовою цієї компетентності є культура спілкування, а саме володіння мовленнєвим етикетом української мови.

Метою статті є розгляд проблеми формування мовленнєвого етикету в майбутніх педагогів-комунікантів.

Виклад основного матеріалу. З давніх-давен зарубіжні дослідники відзначали ввічливість і доброту нашого народу, адже спілкування українців імпонувало своєю відвертістю, культурою, щирістю та простотою. На мовному рівні це виявляється у тому, що вислови українського мовленнєвого етикету містять слова з коренем добр -, здоров- (добридень, добрий ранок, доброго здоров'я, здорові були та ін.); наявні звертання із пестливими суфіксами (голубонько, матінко, бабусю, братику та ін.); відсутні інвективи (непристойності, грубі лайки) тощо [1, с. 36-38].

У певних мовленнєвих ситуаціях формули ввічливості можуть виражати гендерну диференціацію мовлення жінок і чоловіків. Це пов'язано з існуванням двох соціотипів в українському суспільстві: «етико - інтуїтивний інтроверт» та «логіко-сенсорний екстраверт». Перший – почуттєвий – притаманний жінкам, а другий – раціональний – чоловікам, що можемо побачити у висловах «баб'яче голосіння», «язиката хвеська» та ін. [4, с. 56-58].

Окрім етнопедагогічного підґрунтя мовленнєвого етикету, варто наголосити і на психологічних засадах формування мовленнєвого етикету майбутніх освітян. Російська дослідниця В. Красних зазначає, що мовна компетентність людини залежить від зв'язку її пізнавальної діяльності з емоціями та мотивацією до навчання, а сам мовець виступає як комунікативна особистість, що залежить від психічних властивостей та психічних процесів індивіда. Студентам притаманні абстрактний тип мислення (словесно-логічний), який супроводжується мовленням, і теоретичний тип мислення – застосування здобутих знань, побудова понять за допомогою внутрішнього мовлення, що свідчить про розвиток мислення і вербальних комунікативних навичок у цьому віці .

Комунікація (спілкування) – психокогнітивна діяльність, що характеризується породженням і сприйманням тексту в певній ситуації. Виділяють декілька типів спілкування, серед яких специфічним видом професійної комунікації є педагогічне спілкування. Умовою ефективності цього типу спілкування є психологічна компетентність вчителя, володіння ним мовною і мовленнєвою культурою (додержання мовних норм) [3, с. 94-97].

В українській лінгвістиці питання етикетних форм спілкування розглянуте ще недостатньо, адже часто мовленнєвий етикет української мови представлений лише загальними формулами, окремими прикладами. Наведемо дефініції ключових понять досліджуваної теми у педагогічній та мовознавчій літературі:

«Етикет – установлені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві» [2, с. 267]; «Мовленнєвий етикет – це правила мовленнєвої поведінки, прийняті національним колективом мовців. Мовленнєвий етикет охоплює стійкі формули спілкування (слова, словосполучення, мовні звороти-кліше) в ситуаціях установлення контакту зі співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності» [5, с. 22].

До системи мовленнєвого етикету нації входять усі можливі етикетні формули, які є елементами різних комунікативних ситуацій: привітання, вибачення, звертання, прохання, поздоровлення, запрошення, подяка, знайомство, відмова, комплімент, похвала тощо. Відповідно вирізняють формули звертання і вітання, вибачення, прохання, прощання, побажання тощо.

Етикетні норми повинні знати всі, саме тому до мовнокомунікативних умінь майбутнього вчителя відносять знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у спілкуванні. Попри те, що процес формування мовленнєвої культури триває протягом всього життя, та, враховуючи особливості педагогічної професії, доцільно приділити увагу формуванню мовленнєвого етикету майбутнього вчителя ще під час навчання в університеті.

З огляду на етнопедагогічні, психологічні, гендерні, лінгвістичні та педагогічні засади формування мовленнєвого етикету майбутніх освітян, було розроблено анкету визначення рівня мовленнєвого етикету майбутніх педагогів під час навчання у виші, яка містить завдання різного рівня діяльності та складності:

Анкета

Завдання 1. *Позначте речення, в якому правильно вжиті слова мовного етикету.*

- 1) Даруй, але я змушений Вам відмовити.
- 2) Вибачаюсь, не могли б ви сказати котра година.
- 3) Мені бракує слів, щоб висловити тобі усю глибину моєї вдячності.

- 4) Андрій, допоможи мені, будь ласка.
- 5) Пробачте, що затримав Вас.
- 6) Надобраніч! – мовила мама сину.

Завдання 2. *Складіть і запишіть речення з етикетними словами, використовуючи подані нижче іменники та враховуючи умови спілкування.*

Юрій Борисович (звертається до вчителя).

Антоніна Петрівна (підписує вчителю вітальну листівку).

Бабуся (пише лист рідній бабусі).

Незнайомець літнього віку (просите передати гроші на квиток в автобусі).

Незнайомець - ваш одноліток (просите підкинути м'яча, який залетів за межі спортивного майданчика).

Завдання 3. *Складіть діалог, використовуючи мовні формули:*

1. Вітання.
2. Прохання.
3. Подяка.
4. Вибачення.
5. Прощання.

Завдання 4. Яким балом ви можете оцінити свій рівень володіння мовним етикетом (5, 4, 3, 2)?

Висновок. Таким чином, знання теоретичних основ проблеми етикету спілкування сприяє створенню ефективної методики формування мовленнєвого етикету майбутніх освітян у процесі вивчення філологічних та лінгводидактичних дисциплін в університеті.

Список використаної літератури

1. Білоус М. Мовний етикет / М. Білоус // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 36–38.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовно-комунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: [монографія] / К. Я. Климова. – Житомир : ПП «Рута», 2010. – 560 с.
4. Кучерук О. Гендерні особливості спілкування в етикетних мовленнєвих ситуаціях / О. Кучерук // Дивослово. – 2005. – № 8. – С. 56–58.
5. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : [навч. посібник] / С. В. Шевчук. – К. : Літера, 2000. – 480 с.

Наталія Левченко. Речевої етикет как основа профессионального становления будущих педагогов-коммуникантов.

В статье говорится о культуре общения, а именно о владении речевым этикетом украинского языка.

Ключевые слова: *коммуникация, этикет, речевої етикет.*

Nataliya Levchenko. Speech etiquette as a basis of the professional formation of the future teacher-communicator.

The article says about the culture of communication, namely about having a good command of the speech etiquette of the Ukrainian language.

Key words: communication, etiquette, speech etiquette.

УДК 378

Т. В. Павленко

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі організації української мовленнєвої практики у навчальній та позанавчальній діяльності, факторам розвитку креативності студентів та науково-дослідній роботі з української мови у ВНЗ.

Ключові слова: креативність, науково-дослідна робота.

Постановка проблеми. Процеси демократизації та гуманізації українського суспільства, бурхливий розвиток інноваційних технологій, входження України до єдиного Європейського освітнього простору ставлять перед вищими навчальними закладами завдання формувати новий тип випускників – креативних, відкритих до демократичного спілкування, висококваліфікованих фахівців.

Метою статті є розгляд проблеми розвитку креативності студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Важливо зазначити, що знання студентів з української мови у ВНЗ значною мірою визначаються рівнем шкільної освіти, а також мовною особистістю викладача. Вища школа має забезпечувати українську мовленнєву практику як у процесі навчання, так і в позанавчальній роботі. Разом з тим слід підкреслити, що мовне навчання, формування креативної особистості не обмежується рамками вузівської освіти, а триває доти, доки є чинною мовна діяльність людини, тобто все її свідоме життя.

У Національній Доктрині розвитку освіти акцентується увага на формуванні у студентів «...сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання» [6]. Документ засвідчує виняткову необхідність підготовки майбутніх спеціалістів, які можуть самостійно, цілеспрямовано й відповідально навчатися, здатні реалізовувати себе в умовах динамічного розвитку світу, спроможні до творчої праці та професійного розвитку. Пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти є створення у вищому навчальному закладі